

RURALITÁS, KORUNKBAN VÁLTOZÓ FALU

■ A *Ruralitás, változó falu* című tematikus összeállítás a falusi társadalmakat érintő jelenlegi társadalmi, gazdasági, mentalitásbeli változásokra koncentrálna. A lapszámban erdélyi magyar és magyarországi szerzők mellett egy román kutató elemzése is szerepel. Szerzőinket a következő témák valamelyikének kidolgozásához kértük fel: 1. A ruralitáshoz való lokális és külső viszonyulások megváltozása (például kulturális örökség felértékelődése); 2. a rurális környezethez való fogyasztói viszonyulás átalakulása (turizmus, falura való kiköltözés, a falu szabadidős térként való használata); 3. az élelmiszer-termelés feltételeinek és motivációinak megváltozása (szabadidős gazdálkodás, a saját termény felértékelődése, a „kvázi bio” termény gondolatának megjelenése); 4. a kooperációs formák átalakulása stb.¹

Bali János tanulmánya a vidéki idős emberek közösségi szerveződésének sikeres modelljeként mutatja be egy észak-magyarországi egyesület működését. A falusi társadalomban működő civil szervezet tevékenységének elemzése mellett hangsúlyt fektet a lokális identitás megélésének és kifejezésének, a hagyomány-építési és örökségesítési intencióknak (helyi értéktárás), a közösségszervezési és társadalmi szolidaritásnak a vizsgálatára is.

Gagy József tanulmányában a mezei utak karbantartásának közösségi gyakorlatait, az utak körüli problémák kezelésének elfogadott közösségi mintáit (az „elutalás”: a magántulajdonú szántóföldre való ráhajtás következtében új útszakasz kialakítása, valamint ennek megakadályozása az „elsáncolás” technikájával). A szerző esszéisztikus megfigyeléseit is tartalmazó írása a föld és a hozzá vezető utak történeti korszakokként eltérő, változó funkcióiból származó érdek- és jelentéskonfliktusok harcának érzékletes bemutatását is elvégzi. Mindezt a tőle megszokott antropológiai érzékenységgel elemzőkészséggel teszi, mellyel a falusi világ működésének mélységeibe lát bele.

Szilágyi Levente két sváb település – Mezőfény és Mezőpetri – máig működő mezőgazdasági társulásainak példáján keresztül azt vizsgálja, hogy miként maradhatott fenn napjainkig a szövetkezeti mezőgazdasági forma, melyek voltak azok a tényezők, amelyek ezt lehetővé tették. Kitér arra is, hogy az elmúlt három évtizedben ezek hogyan alakították a lokális gazdaságot és társadalmat.

Vajda András egy Maros megyei településen (Sáromberkén) végzett terepkutatás alapján a disznóvágást, illetve a hozzá kapcsolódó, az elmúlt száz évben folyamatosan változó, átalakuló szokásokat mutatja be és elemzi. Azonosítja e hagyományok változását kiváltó kulturális, társadalmi és gazdasági dimenziókat, egyszerre figyelve azokra a szűkebb és tágabb kontextusokra is, melyekbe a disznóöléshez kapcsolódó gyakorlatok illeszkednek.

Megyesi Boldizsár a polgárosodáselméletekre reflektálva a rendszerváltás utáni Magyarország agrárszerkezeti változásait modellezi le. A szerző arra a következtetésre jut, hogy a családi gazdálkodói gyakorlatból származó tudás a legperformansabb technológiákat alkalmazó, legnagyobb tőkevolument megmozgató mezőgazdasági vállalkozások („nagybirtokos csoport”, ahogy a szerző nevezi) esetében

nem releváns. Megállapítja, hogy „...a mai magyar mezőgazdaság legnagyobb és legerősebb szereplőinek jelentős része nem a klasszikus háztájiból nőtt ki, hanem külső, nem a mezőgazdaságban megkeresett tőkét fektetett be ebben az ágazatban”. A tanulmány rávilágít arra, hogy a mezőgazdasági specializációnak ez a foka egy-szersmind azt is jelenti, hogy ennek szereplői a lokalitásokkal, helyi kapcsolatrendszerrel párhuzamosan léteznek, azokban nem vesznek részt, a helyi technológiai és pénzkezelési minták szerveződésére nincsenek hatással.

További szövegek az átalakuló (egyéni, családi, közösségi) kapcsolatrendsze-
rek, a megváltozott család kérdésköréhez kapcsolódnak. Dani Karola érdekesítő és módszeres, országos kvantitatív adatokra, illetve terepmunkára alapozott elemzésében az erdélyi magyar falvak egyik tabutémáját, a nőtlenség társadalmi és kulturális hátterét, annak individuális és közösségi következményeit mutatja be. A tanulmány egy (érthető okok miatt anonimizált) kalotaszegi falu példáján keresztül egyedülálló férfiakkal, „vénlegényekkel” készített interjúkra is alapozva arra is rávilágít, hogy az egyedülállóság az erdélyi faluban elsősorban nem személyes döntések, attitűdök eredménye. Amitől az egyedülálló férfiak története egy „közösségi drámába” illeszkedik, az több összetevőből álló társadalmi kényszer. Iulia-Elena Hossu a transznacionális migráció által érintett vidéki román családok működését, a rokoni kapcsolatrendszerek kereteinek átalakulását, jelentéseinek módosulását mutatja be. A szerző esetelemzésekre és széles szakirodalmi kitekintésre alapozott tanulmányában a migráció következtében magukra hagyott idősök sötét tónusú színekkel írt társadalomtudományi modellje helyett az idősök „szociális rezilienciájára” utaló helyzeteket vázol fel. A családi/rokonsági kapcsolatok ápolása, fenntartása érdekében az idősök, akiknek gyermekeik külföldön élnek, kilépnek a vidéki pangásból a külföldi utazások és az új környezet hatására új célokat (például az unokák anyanyelvi kompetenciáinak javítása, főzésismereteik stb. átadása) tűznek maguk elé. A tanulmány az új életcélok hatására felvillanyozódó idősök karakterét bontja ki.

Az összeállításban helyet kapó elemzések betekintést nyújtanak a falusi társadalmak felzárkózását nehezítő mentalitásbeli és szociális problémákba is.

A *Korunk* aktuális lapszámában szereplő néhány tanulmány a *Párhuzamos ruralitások. A vidékiség mai (lét)formái négy erdélyi kistérségben* című NKFIH-kutatás keretében készült vagy a projekt keretében szervezett nagykarolyi konferencián hangzott el.²

Jakab Albert Zsolt – Peti Lehel

■ **JEGYZETEK**

1. Lásd Joe Smith – Petr Jehlicka: Quiet sustainability: Fertile lessons from Europe's productive gardeners. *Journal of Rural Studies* 2013. 148–157; Lásd még Peti Lehel: A falusi gazdálkodás változásai egy erdélyi településen. *Magyar Kisebbség* 2014. XIX. évf. 3–4 (73–74) sz. 32–75. Megjelent még: A falusi gazdálkodás változásai egy erdélyi településen. In: Jakab Albert Zsolt – Vajda András (szerk.): *Változó ruralitások. A vidékiség mai formái*. Kriza János Néprajzi Társaság, Kvár, 2019. 85–120. (Kriza Könyvek, 45.)

2. Ezek a szövegek a vidék fogalmának, a vidéki környezet átalakulásának, a ruralitás újraértelmezésének kérdésköréhez kapcsolódnak, a változó ruralitás, az EU-csatlakozás utáni vidék gazdasági, társadalmi és kulturális stratégiáit elemzik. Magának a kutatásnak alapvető célja a vidéki társadalom jelenének és (az egyéni emlékezetekben élő és a levéltári dokumentumokból rekonstruálható) közelmúltjának a feltárása, az archaikus – de folyamatosan módosuló –, valamint a korábban nem létező, újként jelentkező (például online) kulturális viselkedések utóbbi tíz évben kialakult együttlésének/összefonódásának/konfliktusainak felderítése. A kutatás modellezi a 21. századi vidékiség formáit, és új, átfogó értelmezési keretet ad a vidékiség néprajzi megközelítéséhez, valamint az újfajta vidéki habitusok megértéséhez. A kutatásban, illetve a konferencia szervezésében részt vevő intézmények: Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Néprajztudományi Intézet (Budapest), Kriza János Néprajzi Társaság (Kolozsvár), Sapientia EMTE, Alkalmazott Társadalomtudományok Tanszék (Marosvásárhely). A projekt során két tanulmány- és konferenciakötet született: Jakab Albert Zsolt – Vajda András (szerk.): *Változó ruralitások. A vidékiség mai formái*. Kriza János Néprajzi Társaság, Kvár, 2019. (Kriza Könyvek, 45.); illetve Jakab Albert Zsolt – Vajda András (szerk.): *Ruralitás és gazdasági stratégiák a 21. században*. Kriza János Néprajzi Társaság, Kvár, 2020. (Kriza Könyvek, 47.)